

Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Sandgata 30 B
N-7012 Trondheim

Telefon: (+ 47) 73 84 16 40
Bankgiro: 4358.50.12840
Org. nr.: 970 089 748 NVA

e-post: nof@birdlife.no internett: www.birdlife.no

Saksordfører Tore Storhaug (KrF)

Deres ref.

Deres kontaktperson

Vår ref.

Vår kontaktperson
Kjetil Aa. Solbakken

Dato
16.05.2019

Representantforslag om å bevare ærfuglene og den spesielle kystkulturen i de tradisjonelle egg- og dunværene. Dokument 8:110 S (2018-2019). Innspill fra Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Oppsummering

- Ærfuglens tilbakegang i Norge, og Europa for øvrig, kan ikke knyttes til havørnas antall og utbredelse. Heller ikke de tradisjonelle egg- og dunværene er truet av havørn.
- Ærfuglen er en vill fugl, og ikke et husdyr. Naturlig predasjon må påregnes, og naturens dynamikk og forandringer må tolereres.
- Havørn opererer over store områder, og trekkes til områder med mat. Skyting av havørn i forkant av/under hekkesesongen for ærfugl kan ikke forventes å ha noe effekt på ærfuglens overlevelse og hekkesuksess. Selv om havørn kan utøve predasjon på ærfugl, finnes det ingen dokumentert kunnskap om at dette skulle være en utfordring av betydning for ærfuglene i egg- og dunvær.
- Felling av havørn vil være i strid med rovviltforliket og internasjonale konvensjoner Norge har forpliktet seg til. Bernkonvensjonens artikkel 9 setter krav til at avlaving av rovvilt kun kan skje hvis det ikke finnes andre tilfredsstillende løsninger. Slike avlivinger aksepteres kun for skade på husdyr, og vil være uaktuelt å bruke ovenfor ville fugler som inngår i et økosystem, slik de har gjort i tusenvis av år.

Havørn og predasjon på andre arter

Da havørna ble fredet i 1968, skjedde det etter langvarig press fra bl. a. NOF. Økt kunnskap om havørnas og andre rovfuglers rolle i naturen gjorde også sitt til fredning. Fra før fredningen av arten i 1968 har havørna vært overvåket i Norge, fra 1975 som del av et internasjonalt samarbeid, og det er intet i den kunnskapen som er samlet som underbygger oppfatningen av at havørn er en predator av betydning på ærfugl i Norge.

Fredningen av havørna er en av de største naturvernsuksesser gjennom tidene i Norge. Bestandsøkning i tidligere utbredelsesområder og en spredning sørover i områder der den var utryddet i forrige århundre er et faktum. Når havørna ble fredet for mer enn femti år siden var den utryddet langs kysten fra Hordaland til svenskegrensa, og de sørlige populasjonene var kraftig uttynnet. Det er derfor med et viktig historisk perspektiv når vi nå kan konstatere hekkende havørner langs det meste av Norskekysten, også i Oslofjorden. Den norske bestanden av havørn ble estimert til rundt 1 500 par i perioden 1970-1990. Det nyeste bestandsestimatet for havørn i Norge er på 2 800 - 4 200 par. I en tid der vi stadig hører om reduserte fuglebestander, er havørnas opptur et definitivt lyspunkt. Rovfugler er i dag betraktet som en viktig og nødvendig del av naturen.

NOF har vært feltansvarlig for overvåking av havørn i Norge siden slike studier ble initiert i 1973 som en del av et internasjonalt samarbeidsprosjekt på havørn. Gjennom «Prosjekt havørn» har vi fremskaffet omfattende kunnskap om havørna i Norge. Datamaterialet viser at voksne fugler holder til i territoriene sine året rundt. Størrelsene på territoriene kan varierer en del, men er nært knyttet til mattilgang og lokal topografi. Slik regulerer bestanden av havørn seg i takt med ressursgrunnlaget.

Havørna er påfallende sosial i ungfuglperioden første 4-5 år av sitt liv, og inntil 152 individer er rapportert innen synsvidde ved gunstig mattilgang (lofotfisket, hvalkadavre, dumpet slakteavfall). Havørna kalles ofte "Nordens gribb", fugler arten har mye til felles med. Fisk utgjør 70-90 % av havørnas føde, det meste av dette i form av død fisk og fiskeavfall, eller slikt den stjeler fra andre. Det er derfor havørn så lett tiltrekkes av mating og åteplasser. I et helhetsbilde utgjør åtsler i en eller annen form det meste av havørnas ernæring, selv om den aktivt jakter både fisk og sjøfugl, sistnevnte hyppigst på ungestadiet. Oteren er en god medhjelper, og i områder med tette bestander av oter, baserer havørna seg mye på rester etter oterens måltider. Havørnas allsidige matpreferanser og evne til å nyttiggjøre seg åtsler er en viktig suksessfaktor. Havørnas ungfugler holder ikke territorier. De vandrer omkring gjennom sesongene og døgnet på jakt etter tilgjengelige mat. Det er derfor ikke mulig å regulere bestanden av havørn på et enkelt sted. Å skyte enkeltindivider man har sett drepe ærfugler eller andre sjøfugler vil ikke under noen omstendigheter være akseptabelt. Sjøfugler er en del av havørnas naturlige diett.

Om sjøfugler i Norge

Bare siden 2005 er antallet sjøfugler på Fastlands-Norge redusert med over 30 prosent. Ved siste revisjon av rødlista, oversikten over nær trua og trua arter i Norge, kom hele 13 arter sjøfugler med på grunn av vedvarende tilbakegang.

Ærfuglen er blant artene på rødlista, der den har status som nær truet. Selv om vi kan ha rundt 175 000 ærfugler her til lands, er utviklingen urovekkende. Nedgangen i Norge har vært størst fra Stadt og nordover til Lofoten. Her er kanskje bestanden så mye som halvert og i enkelte regioner nesten utradert. Nedgangen føyer seg inn i et bekymringsfullt mønster, for ærfuglen er på vikende front i flere deler av Europa. På den svenske rødlisten er arten plassert i kategorien sårbar (VU). I perioden 2001-2012 er bestandsreduksjonen i Sverige på minst 50 %, og i løpet av de siste 30 årene er nedgangen på 40-60 %. En tilsvarende negativ utvikling er observert i Finland. Arten står også oppført som nær truet på den globale rødlisten. Verdens naturvernunion (IUCN) skriver i sin omtale at tilbakegangen er størst i Europa, og oppgir ikke-bærekraftig høsting av marine ressurser, forurensning, forstyrrelser og jakt som de viktigste truslene. Europa inkludert Grønland har over 60 % av verdensbestanden, og en nedgang i våre områder er av global betydning.

Årsakene til artens tilbakegang er langt på vei ikke klarlagt, og som hos de fleste andre arter med bestandsendringer, må man regne med at flere faktorer virker samtidig. Ærfuglene påvirkes trolig av varmere og surere hav, med påfølgende økologiske endringer i havet. Forskerne har funnet en sammenheng mellom nedgang i ærfuglbestandene og økt vanntemperatur. Ærfuglen spiser mye skjell og bløtdyr, og er avhengig av gode forekomster av disse gjennom året for å være vital og frisk. Mink, en fremmed art med svært høy økologisk risiko, regnes også som hovedtrussel mange steder. NOF har gjentatte ganger påpekt at oppdrettsanlegg, vannscooterkjøring o.l. ikke må legges til viktige beite- og oppvekstområder for ærfugler og andre sjøfugler. I Sverige er tilbakegangen linket til tiaminmangel (vitamin B1), noe som svekker fuglenes helse og reproduksjonsevne, noe som trolig

også kan påvirke hvordan predatorers nærvær virker inn. Om dette er tilfelle i Norge også, vet vi ikke. Tidligere tiders utstrakte bosetning på den ytre kyst, med tilrettelegging og vern om ærfuglen i tillegg til at den gjennom fiskeriene fikk tilgang på betydelige mengder fiskeavfall – og t den tradisjonelt har hatt en viss økonomisk betydning gjennom høsting av egg og dun, har vært en suksessfaktor for ærfuglen. Det var tradisjon for at ærfuglen skulle vernes etter alle kunstens regler. I dag er egg- og dunvær lite utbredt, men holdes i hevd bl.a. på Vega på Helgelandskysten.

Dagens egg- og dunvær på Vega

Etter status som Verdensarvområde under UNESCO, gitt i 2004, har man gjenopptatt tradisjonen med å lage «ærfuglhus» (e-baner) og etablere egne områder prioritert for ærfugler ute på øyene. Det er estimert at det hekker rundt 2700-3500 par ærfugl hekker innenfor verdensarvområdet. En betydelig del av dette er på øyer med aktivt drift av egg- og dunvær. Når man legger til rette for et kunstig stort antall hekkende fugler på et lite område, endres betingelsene for ærfuglenes naturlige strategi for å forhindre predasjon, som er å hekke spredt eller i tilknytting til kolonier av måker og terner som gir god beskyttelse. Dette gir en rekke utfordringer som må adresseres på riktig måte.

Tradisjonelt ble ikke oteren betraktet som noe stort problem i dunværene i Vegaøyene, selv om det var velkjent at arten fra tid til annen kunne ødelegge ærfuglreir og noen ganger drepe ea på reir. Dette ble betraktet som et praktisk løsbart problem ved at slike otere ble skutt eller fanget og avlivet uten at problemet ble generalisert. Det kan i dag gis skadefellingstillatelse på oter, på bakgrunn av ærfuglværenes status som næring. Skadefellingen må fortsatt være rettet mot enkeltindivider som gjør betydelig skade, slik skadefellingsforskriften setter som vilkår. Fylkesmannen i Nordland gir ut betingede kvoter før hekkesesongen, og i år er kvoten for Vegaøyen i utgangspunktet på fem otere. Det er også krav om at man skal prøve ut andre tiltak før man går til felling av individer som gjør skade. Slik må det være, også for å holde seg innen naturforvaltningens internasjonale forpliktelser og rammer. Litt av problemstillingen vil nødvendigvis være knyttet til at e-banene i seg selv vil være attraktive som hi- og liggeområder for oteren i et landskap som ellers har begrenset tilgang til naturlige hulrom for arten.

Havørn har aldri vært aktuell for slik skadefelling. Det finnes da heller ingen dokumentert kunnskap som tilsier at skyting av havørn skulle være en aktuell problemstilling å bringe inn i debatten. Havørn jakter i en viss frekvens på sjøfugl, men spiser vanligvis 70-90 % fisk. Slik fungerer naturen, og slik må det være. Havørn og ærfuglen er tilpasset hverandre og fungerer godt i samme økosystem, slik de har gjort det i tusenvis av år. I naturen påvirker bestandene hverandre, enten man er byttedyr, predator eller begge deler.

Når det gjelder oter og havørn har de viktige funksjoner i økosystemene. Som nevnt over er minken kanskje den aller største trusselen mot ærfuglen og andre sjøfugler, men pågående forskning utført av Norsk institutt for naturforskning (NINA) tyder på at oteren fortrenger minken i områder der de begge holder til. Paradoksalt nok kan altså en reduksjon i oterbestanden føre til økt minkpredasjon på ærfugl. I motsetning til minken er oteren en naturlig forekommende art.

Muddværet fuglefredningsområde er en del av Vegaøyen verdensarvområde. Fuglefredningsområdet ble opprettet i forbindelse med kystverneplanen av 6. desember 2002. Formålet med fredningen er å bevare et godt og uforstyrret hekke- og oppvekstområde for

sjøfugl. Det er opplagt at man her ønsker å verne om alle sjøfugler, inkl. havørn, og det økologiske samspillet som en helhet.

Spesielt om Tautra i Trondheimsfjorden

Situasjonen på Tautra blir i saksutredningen trukket frem som eksempel på hvordan det kan gå med ærfuglen dersom man ikke regulerer rovviltet. Det er behov for å kommentere det spesielle i situasjonen der:

Tautra ble gjenstand for ett av norgeshistoriens mest ødeleggende inngrep da det ble bygget en molo ut til øya fra fastlandet. Som følge av dette forsvant en av Norges største forekomster av bakkehekkende sjøfugl, spesielt ærfugl. Inngrepet føyer seg markant inn i rekken av naturinngrep som til sammen har bidratt til sterk nedgang i norske sjøfuglforekomster. Moloen ble bygd tross råd fra miljøforvaltning og naturvernere om at det burde bygges en bro. En bro er senere satt inn i en mindre del av moloen for å forsøke å avbøte de katastrofale virkningene moloen hadde på bl.a. bunnforhold, strømforhold, vannkjemi og tilgang på næring for vannfugl. Den korte broa har, til tross for en viss bedring av situasjonen, ikke resultert i full tilbakeføring av de store fuglebestandene i Svaet, ei heller de store forekomstene av bakkehekkende fugler. Vern av området (1984), og senere innlemmelse som Ramsarområde (1985), har heller ikke medført en bedring i situasjonen. Moloen ble bygget før området ble vernet i 1979, og bro og dagens rovdysperre ble etablert i 2003.

Uttak av måkefugler, kråkefugler og rovfugler på Tautra vil være et svært lite treffsikkert forvaltningstiltak. Gamle dagers naturalhusholdning, med høsting fra naturen som en viktig del av livsgrunnet, kombinert med uvitenhet om predatorernes rolle og funksjon, ga grunnlaget tanker om «nyttedyr» og «skadedyr» og ble i 1845 gjennom stortingsvedtaket om «Lov om rovviltets utryddelse og det matnyttige viltets bevarelse» grunnlaget for den masseutryddelse av mange av rovviltartene som pågikk gjennom ca. 100 år. Før dette var det ingen slik tradisjon i vårt land, og ideene ble innført fra utlandet gjennom norsk intelligentsia. I dag har vi et helt annet natursyn med tanke på nytte- og skadeproblematikk, og vi har et helt annet kunnskapsnivå. Ingen naturlig forekommende arter er lenger «skadedyr» i norske fjell, vann og skoger, selv om enkelte arter i visse situasjoner kan gjøre skade på avlinger o.l. Tanken om at noen arter i et økosystem må holdes nede er et negativt og destruktivt natursyn. Det er akseptert at alle arter har en egenverdi, og at alle arter har en plass i økosystemet.

For Norsk Ornitologisk Forening

Kjetil Aa. Solbakken

Kjetil Aa. Solbakken, generalsekretær

KOPI:

Partiene på Stortinget
Postmottak Energi- og miljøkomiteen
Miljødirektoratet
Klima- og miljødepartementet
Fylkesmannen i Nordland